

О. І. Бугера

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри права
Київського національного лінгвістичного університету

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МОЖЛИВОСТЕЙ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Стаття присвячена питанням інформатизації кримінологічних досліджень із використанням можливостей мережі Інтернет. Установлено, що для удосконалення інформатизації кримінологічних досліджень необхідно здійснити відповідне технічне переоснащення правоохоронних органів; розробити методику використання мережі Інтернет для запобігання злочинності; забезпечити створення спеціалізованих баз кримінологічної інформації, їх ефективне функціонування та оновлення. Важливим також є здійснення картографування кримінологічної інформації з використанням геоінформаційної системи.

Ключові слова: кримінологічні дослідження, кримінологічна інформація, мережа Інтернет, злочинність, запобігання.

Постановка проблеми. Можливість виконання кримінологічною наукою своїх функцій, та й загалом реалізації свого суспільного призначення залежить від багатьох засобів його забезпечення, які не належать безпосередньо до науково-кримінологічних. Це засоби організаційного, матеріально-технічного, фінансового та іншого забезпечення. Особливе значення серед них мають заходи та засоби інформаційного забезпечення, інформатизації кримінологічних досліджень та загалом розвитку кримінологічної науки. Інформаційні заходи кримінологічного забезпечення удосконалення системи управління діяльністю правоохоронних органів тісно поєднуються з інформатизацією останньої. Це нібито два інтегрованих процеси [1, с. 295]. Водночас актуальним напрямом підвищення рівня кримінологічних досліджень є створення умов для їх інформатизації з використанням можливостей мережі Інтернет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань інформатизації кримінологічних досліджень займалися такі вчені: Д.І. Голосніченко, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, А.В. Кирилук, О.М. Литвак, О.М. Литвинов та ін.

Мета статті – дослідити можливості інформатизації кримінологічних досліджень із використанням мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Сучасні форми і методи накопичення та аналізу кримінологічної інформації не задовольняють повною мірою потреби динамічного розвитку суспільства та подолання процесів, пов'язаних із кримінальною активністю певної категорії громадян, і тому зменшують можливості реалізації багатьох державних програм щодо протидії злочинності й забезпечення законності та правопорядку в країні. Інформаційно-аналітична робота є одним із невід'ємних компонентів змісту процесу соціального управління, зокрема в сфері протидії злочинності. Без зазначеного елемента кримінологічної діяльності неможливо виявити саму проблему – протиріччя між тим, що є реально, і тим, чого хочеться досягти; сформувати цілі подальшої діяльності; розробити та прийняти рішення на різних рівнях; здійснити їх виконання, корегування, контроль та оцінку ефективності діяльності в цьому напрямі. Кримінологічна інформація має використовуватися як цілісна інформаційна система, як засіб забезпечення потреб кримінологічної практики, правоохоронної, судової та законотворчої діяльності. Удосконалення систем збирання, зберігання, оброблення та використання названої інформації,

її комплексного функціонування в соціальній сфері, відкритості, доступності та достовірності є актуальним засобом оздоровлення суспільного життя й одержання довіри громадян до владних структур, а також оперативного її використання компетентними органами за фахом і призначенням [2].

Одним із напрямів підвищення рівня інформатизації кримінологічних досліджень є використання можливостей мережі Інтернет. Водночас глобальна мережа Інтернет за останнє десятиліття стала основою світового інформаційного простору. Інтернет – це мережа мереж, її називають також усесвітньою комп'ютерною павутиною World Wide Web (WWW або Web). Інтернет надає користувачам багато послуг, серед яких найпопулярнішими є такі: всесвітня інформаційна служба Web; електронна пошта (e-mail); служба новин Use Net; служба обміну файлами FTP; сучасні системи комунікацій та ін. [3, с. 167-168]. Загалом, серед основних тенденцій розвитку інформатизації суспільства, що стосується майже всіх сфер життєдіяльності, зокрема економіки, державного управління, науки, слід відзначити стрімкий розвиток інформаційної мережі Інтернет [4, с. 230].

Науки кримінально-правового циклу знаходяться в стані постійного розвитку та пошуку інноваційних шляхів підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. Основною тенденцією, що впливає на суспільне життя став розвиток високих інформаційних технологій та створених на їх основі техніко-соціальних середовищ, зокрема мережі Інтернет. Це відкриває нові можливості для правоохоронних органів, хоча й створює певні труднощі, оскільки працівники оперативних та слідчих підрозділів зустрілись із непізнаними явищами, які не знайшли належного обґрунтування в наукових дослідженнях [5].

Тому основною метою системної інформатизації органів внутрішніх справ (далі – ОВС) України є всебічна інформаційна підтримка їхньої діяльності в боротьбі зі злочинністю на основі комплексу організаційних, нормативно-правових, технічних, програмних та інших заходів. Головне призначення системи інформаційного забезпечення – можливість своєчасного

отримання працівниками та підрозділами ОВС достовірної інформації в повному та систематизованому вигляді для розкриття, розслідування, попередження злочинів і розшукування злочинців; збирання та оброблення оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної й контрольної інформації для оцінки ситуації та прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності ОВС; ефективна інформаційна взаємодія всіх галузевих служб ОВС України, інших правоохоронних органів та державних установ; надійний захист інформації від несанкціонованого доступу. Сучасне інформаційне забезпечення досягається такими шляхами: впровадженням єдиної політики інформаційного забезпечення; створенням багатоцільових інформаційних підсистем діяльності ОВС; удосконаленням організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів; інтеграцією та систематизацією інформаційних підсистем ОВС на всіх рівнях; розбудовою інформаційної мережі; створенням умов для ефективного функціонування інформаційних банків даних, забезпеченням їх повноти, достовірності, актуальності, безпеки та законності; переоснащенням інформаційних підрозділів сучасною потужною комп'ютерною технікою; поширенням мережі комп'ютерних робочих місць для користувачів інформаційних підсистем; подальшою комп'ютеризацією інформаційних фондів; впровадженням сучасних інформаційних технологій [6, с. 471-472].

Говорячи про світові тенденції інформатизації кримінологічних досліджень, необхідно зазначити, що в багатьох розвинених країнах триває процес картографування кримінологічної інформації – спосіб візуалізації на карті різноманітних правопорушень, який використовується аналітиками для аналізу злочинів і конкретизації специфіки їх скоєння. Це ключовий компонент поліцейської статистики й кримінологічного аналізу. Картографування злочинів використовує геоінформаційну систему (далі – ГІС), що дозволяє аналітикам виявляти місця вчинення злочинів на карті (поряд з іншими даними, недоступними без картографічної

візуалізації правопорушень). Використовуючи ГІС, кримінологи можуть здійснювати кореляційний аналіз інших статистичних даних (демографічних даних, інформації щодо розміщення шкіл, ринків, ломбардів, місць торгівлі зброєю, стану освітленості вулиць та ін.), що дозволяє краще зрозуміти глибинні кореневі причини вчинення злочинів і допомогти правозахисним установам боротися з цими проблемами. Уперше спосіб комп'ютерного моделювання даних злочинів із їх накладенням на карти був здійснений у Чикаго в 1986 році, коли Департамент поліції виграв грант для втілення кримінальної картографії в життя. Згодом цю ініціативу перейняли інші великі міста США. В Україні процес картографування кримінологічної інформації знаходиться на початковій стадії. Це соціальний проект щодо візуалізації злочинності zloch.in.ua, який наразі зобразив криміногенність областей за деякими видами злочинів, а також створив відповідну карту злочинності в місті Києві [7].

Крім того, важливим фактором інформатизації кримінологічних досліджень є використання можливостей соціальних мереж, які виступають інформаційними порталами та надають можливості для перевірки вже зібраної інформації про особу, а також отримання нових даних. Значний інтерес для правоохоронних органів становить те, що значна кількість користувачів соціальних мереж розміщує на персональних сторінках свої фотозображення, що дозволяють підтвердити їх зв'язок з іншими особами, отримати зображення підозрюваних або осіб, що становлять оперативний інтерес у різних вікових параметрах. Характерною особливістю соціальних мереж також є те, що зображення особи можуть бути розміщені навіть без її відома друзями або знайомими, що полегшує отримання даних з боку правоохоронних органів. Іншим завданням, що вирішується працівниками правоохоронних органів, є встановлення зв'язків злочинців, тобто кола осіб, із якими підтримуються дружні відносини, або родичів. Традиційні методи оперативно-розшукової та криміналістичної діяльності не дозволяють вирішити означене завдання, адже джерела інформації за цих умов володіють досить слабкими характеристика-

ми для аналітичної роботи. На відміну від традиційних джерел інформації, соціальні мережі виступають джерелом зв'язків особи. Так, аналітичне опрацювання масиву «Друзі» дозволяє сформувати чітку систему потенційних зв'язків особи та класифікувати їх на відповідні групи за різними критеріями: 1) за ознакою спільного навчання (однокласники, однокурсники); 2) за ознакою спільної роботи (колеги по роботі, партнери по бізнесу). Означена класифікація може бути продовжена й на основі інших критеріїв та має практичне значення, оскільки аналітичне опрацювання такої інформації надає змогу: визначити потенційне коло осіб, які знаходяться в дружніх стосунках зі злочинцем і за особливостями своїх професійних знань або місця роботи могли брати участь у злочинній діяльності; визначити коло осіб, які можуть надати допомогу особі у разі переховування від слідства та суду; установити осіб, що можуть виступати потенційними свідками в кримінальному провадженні. Певний досвід використання соціальних мереж у боротьбі зі злочинністю накопичено за кордоном. Наприклад, у грудні 2008 року представники Інтерполу заявили про наміри активного пошуку злочинців через соціальні мережі. Інтерпол буде розміщувати відео- та фотоматеріали на сторінках популярних соціальних мереж (Facebook, MySpace) та на відеохостингах (YouTube). Прикладом успішної реалізації такого способу розшуку можуть похвалитись поліцейські з Торонто, яким вдалося за допомогою розміщення інформації в соціальних мережах розшукати та арештувати гвалтівника. Після цього робота із соціальними мережами увійшла в щоденну практику канадської поліції. Багато експертів вважають, що інформаційна інтеграція в соціальні мережі є одним із найефективніших методів роботи з громадянами щодо розшуку злочинців. Тим більше, що деякі соціальні мережі мають і мобільну версію, що розширює коло їх користувачів [5].

Водночас необхідно зазначити, що важливим питанням щодо підвищення рівня кримінологічних досліджень із використання можливостей мережі Інтернет є впровадження відповідних цифрових технологій, зокрема технологій спостереження.

Під ними розуміють цифрові інформаційні технології, які можна використовувати для виявлення, збору, накопичення, оброблення, архівації та обміну інформацією про особистість, певні соціальні групи й суспільство в цілому, державні (корпоративні) структури й ресурси з можливістю їх подальшого оперативного використання. Оскільки практично всі технології спостереження є окремими сервісами чи інтегровані з глобальною мережею Інтернет, то глобальну мережу загалом можна вважати комплексною глобальною технологією спостереження. Водночас основний обсяг інтернет-трафіка припадає на соціальні сервіси Інтернету [8, с. 145].

Тому одним із перспективних напрямів оперативного пошуку в мережевому інформаційному просторі став інтернет-моніторинг – комплексна система спостереження за станом кримінальних процесів у мережевому соціальному середовищі, спрямована на збирання, оброблення та аналіз інформації про явища кримінального плану. Основними напрямками цього моніторингу, здатного забезпечити високу інтенсивність надходження криміналістично значимої інформації є такі: а) автоматизований пошук мережевих інформаційних ресурсів, що містять заборонену до поширення інформацію; б) вивчення виявлених мережевих ресурсів, пов'язаних із діяльністю злочинних угруповань; в) спостереження за закритими для загального доступу місцями мережевого спілкування кримінальної спрямованості. Підвищення ефективності інтернет-моніторингу передбачає застосування контент-аналізу, який є формалізовано аналітичним методом дослідження змісту документів із метою виявлення й вимірювання характеристик соціальних явищ, що отримали в них певне відображення. Основними об'єктами такого аналізу можуть бути мережеві інформаційні ресурси та тексти в місцях мережевого спілкування (соціальні мережі, блоги, форуми тощо) кримінальної спрямованості. Контент-аналіз дозволяє встановити наявність у тексті або масивах текстів ключових слів, зафіксувати смислові одиниці змісту, частоту їх вживання, співвідношення різних елементів тексту. Отримані кількісні характеристики піддаються статистично-

му обробленню. Основна особливість методу контент-аналізу полягає в тому, що він дає можливість вивчати документи в їх соціальному контексті. Сучасне програмне забезпечення здатне виробляти категоризацію текстів в аналізованих інформаційних масивах за тематикою обговорюваних питань. Зіставлення та узагальнення отриманих матеріалів дозволяє встановити низку інших важливих обставин: чиї інтереси представлені на сайті, чи є зв'язок між власниками сайту й організованим злочинним угрупованням. Складнішою формою отримання криміналістично значимої інформації в мережі Інтернет вважається безпосереднє спостереження за закритими для загального доступу місцями спілкування, що мають кримінальне спрямування, шляхом здійснення інтернет-моніторингу. Він передбачає постійне вивчення повідомлень, що публікуються у відповідних чатах, конференціях, на форумах і допомагає отримувати відомості про наміри учасників організованого злочинного угруповання, встановлювати їхні зв'язки між собою, дізнаватися деталі запланованих дій, виявляти визнаних лідерів, стежити за їхніми переміщеннями, вести підбір осіб для залучення до співпраці тощо. Інтернет створює умови для використання нових форм залучення громадян до сприяння в розслідуванні злочинів. Одним із найбільш простих способів отримання інформації від громадян у мережевому просторі може бути створення спеціалізованих сайтів реєстрації відомостей, що становлять оперативний інтерес. На таких сайтах виділяються сторінки, де можна заповнити форму повідомлення про вчинені злочини і про їхню підготовку, надати інформацію про потенційних злочинців, їхні зв'язки тощо. Передача відомостей про протиправну діяльність може здійснюватися зі збереженням анонімності заявника [9, с. 121-123].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що Науково-дослідним центром правової інформатики Академії правових наук України розроблено автоматизоване робоче місце «кримінолога-аналітика» з базою даних на CD-ROM [10, с. 87]. На нашу думку, подальше вдосконалення інформатизації кримінологічних досліджень можливе шляхом викори-

стання можливостей мережі Інтернет. Для цього необхідно здійснити відповідне технічне переоснащення правоохоронних органів; розробити методику використання мережі Інтернет для запобігання злочинності; забезпечити створення спеціалізованих баз кримінологічної інформації, їх ефективне функціонування та оновлення, зокрема щодо картографування кримінологічної інформації з використанням геоінформаційної системи.

Список використаної літератури:

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре». 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
2. Джужа О.М., Голосніченко Д.І. Джерела кримінологічної інформації про стан злочинності в Україні. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/1263/%CC#chapter> (дата звернення 27.02.2018).
3. Співаковський О.В., Шерман М.І., Стратонов В.М., Лапінський В.В. Інформаційні технології в юридичній діяльності: базовий курс. Херсон: ХДУ. 2012. 220 с.
4. Гуцалюк М.В. Інформаційна безпека в Internet: кримінологічний аспект. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту в Україні. 2001. С. 230-234.
5. Цехан Д.М. Використання можливостей соціальних мереж у боротьбі зі злочинністю. URL: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=3453> (дата звернення 27.02.2018).
6. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності: монографія / кер. авт. кол. Швець М.Я.; за ред. Дурдинця В.В. та ін. Київ: навч. книга. 2005. 639 с.
7. Кримінальна картографія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальна_картографія (дата звернення 27.02.2018).
8. Супрунов Ю.М. Напрями та окремі проблеми використання соціальних сервісів Інтернету в контексті інформаційної безпеки держави. Збірник наукових праць ЖВІ НАУ. 2013, С. 145-159.
9. Ишин А.М. Современные проблемы использования сети Интернет в расследовании преступлений. Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. 2013. Вып. 9. С. 116-123.
10. Перелік основних результатів науково-дослідної роботи та видань НДЦПІ АПрН України «Правова інформатика», 2008. № 2(18). С. 86-90.

Бугера Е. И. Информатизация криминологических исследований с использованием возможностей сети Интернет

Статья посвящена вопросам информатизации криминологических исследований с использованием возможностей сети Интернет. Установлено, что для усовершенствования информатизации криминологических исследований необходимо осуществить соответствующее техническое переоснащение правоохранительных органов; разработать методику использования сети Интернет для предотвращения преступности; обеспечить создание специализированных баз криминологической информации, их эффективное функционирование и обновление. Важно также осуществлять картографирование криминологической информации с использованием геоинформационной системы.

Ключевые слова: криминологические исследования, криминологическая информация, сеть Интернет, преступность, предотвращение.

Bugera O. Informatization of criminological researches using the possibilities of the Internet

The article is devoted to questions of informatization of criminological researches using the possibilities of the Internet. It was established that in order to improve the informatization of criminological research it is necessary to carry out the appropriate technical re-equipment of law enforcement agencies; develop a methodology for using the Internet to prevent crime; to ensure creation of specialized databases of criminological information, their effective functioning and updating. It is also important to map the criminological information using the geographic information system.

Key words: criminological research, criminological information, Internet network, crime, prevention.